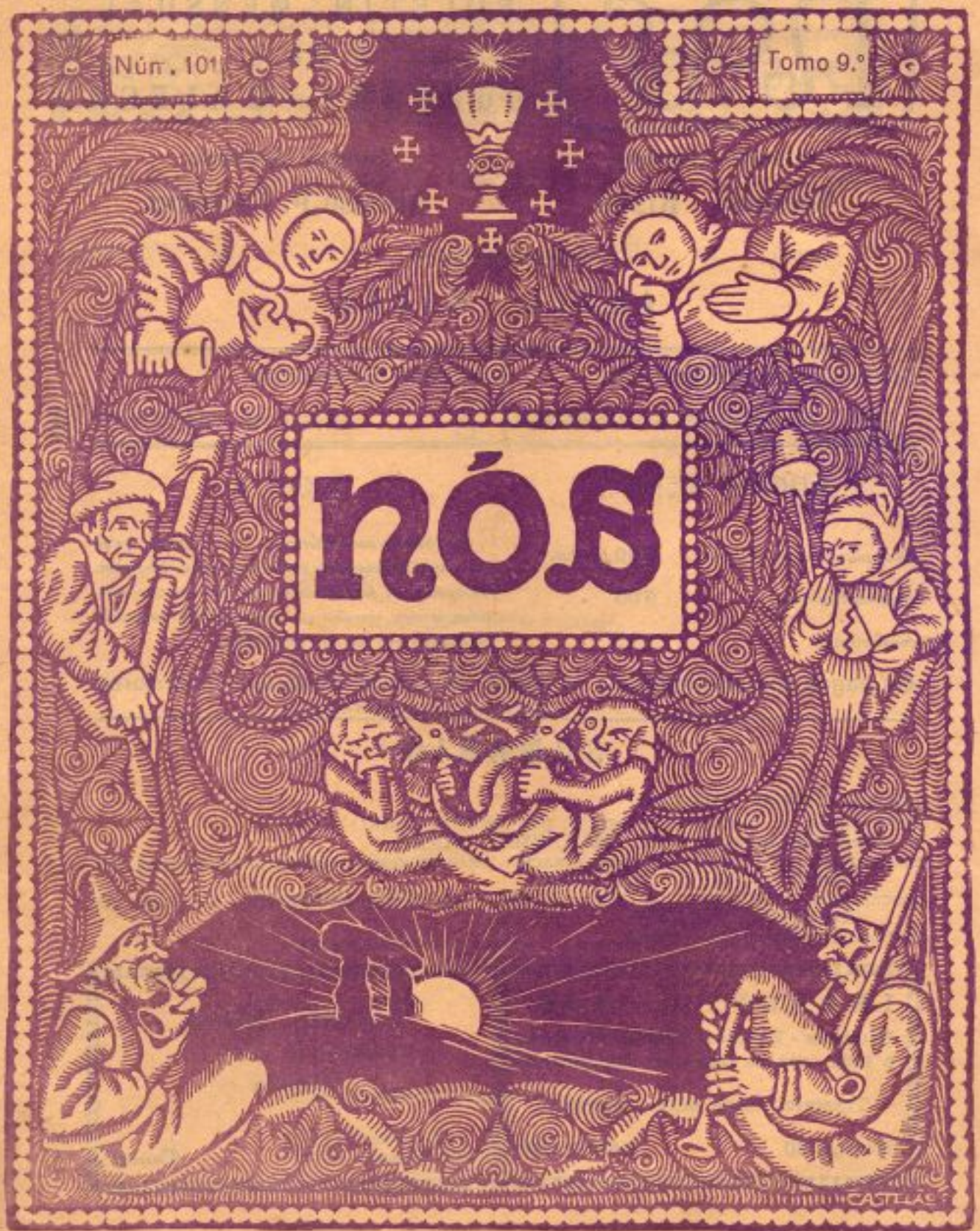
Núm. 101
Tomo 9.º
nós
CASTELAO

NÓS

BOLETÍN MENSUAL
da
CULTURA GALEGA

Direitor Literario
Vicente Risco

Direitor Artístico
Alfonso R. Castelao

Adeministrador
ANXEL CASAL

DIREICIÓN E REDAUCIÓN:
Sto. Domingo, 47—OURENSE

ADEMINISTRACIÓN:
Hortas, 20 — SANTIAGO

ABONAMENTO

Doce númaros, na Península	6'00 *pesetas.*
Fora da Península	8'00 »
Númaro solto	0'70 »

NOTA

Este boletín non pubricará mais orixinás qu'os que foran direitamente solicitados pol-a Direición. Tampouco se fai solidario das ideas n-eles emitidos, a non ser dos que por non iren rubrados, enténdense que son da Redaución.

Os pagos son adiantados e os gastos de xiro de conta dos suscritores

SUMARIO

ESO, por ANÍBAL OUTEIRO.
UNHA TÁBOA DO CONVENTO DE BELVÍS, por XESÚS CARRO GARCÍA.
O ANTIGO MELODRAMA PASCOAL, por XERMÁN PRADO.
NOTAS ENCOL DA LABOURA DE RESTAURACIÓN DE DOCUMENTOS (proseguimento), por ALFONSO VÁZQUEZ MARTÍNEZ.
MISCELÁNEA. — Un castro na beira do Miño, por XÁN ASTORGA. — Cossante, por CARBALLO CALERO,
OS HOMES, OS FEITOS E AS VERBAS.

IMPRENTA "NÓS"
Facturas - Estados - Libros - Revistas e toda crás de traballos tipográficos
Trasmitanos os seus encárregos
Hortas, 20 SANTIAGO

Vicente Risco
Abogado
Santo Domingo, 47-2.º Ourense

nós

BOLETIN MENSUAL DA CULTURA GALEGA

Ano XIV ★ Ourense 15 de Maio do 1932 ★ Núm. 101

E S O

POR ANÍBAL OUTEIRO

Os árbores
—dous contados, pero máis—
abálanse para acalentar
a espranza das montañas
tirando do fin do istante.

Unha voce no ar
quer a ponte de un soño
para acabar de pasar.

É enxebre o día;
o pensamento folga d'íl
e vai ficando nos latexos
en que se descansa da eternidá.

UNHA TABOA DO CONVENTO DE BELVIS

POR XESUS CARRO GARCIA

ENTEIRÁRONOS, no derradeiro vrán pasado que as monxas do convento de Belvís, xa nas aforas da cibdade de Sant-Iago, gardaban con moito agarimo unha táboa pintada de descoñecida antiguidade.

Unha tarde aló fomos e as monxas non nos puxeron reparo algún en que as víramos e as estudásemos ô noso xeito

Trátase, como pódese ver na foto nro. 1, de unha peza pintada de tres tâboas e unha

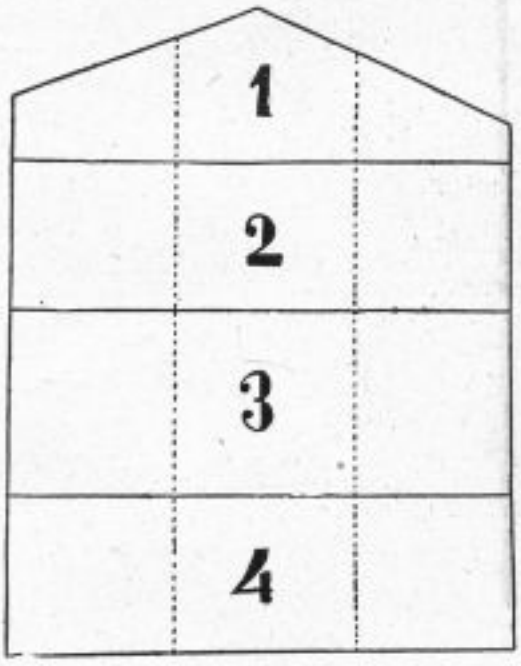

FIG. 1

d-elas fendida. Ten forma reitangular e remata en frontón. Mide de outo 1'95 m. e no ancho 1'62 m. Está dividida en catro partes horizontaes e cada unha con un outo de 45 á 48 mm.

Na parte número 1, grabado de forma da táboa, se representa ô Noso Señor en Maxestade, sentado e beizoando ca man direita, tendo na outra o mundo que remata ca crus. Anxes orantes e de xionllos á un e outro lado. Á sua direita, detrás dos anxes, un monstro fero.

Escomenza a parte número 2 con ista inscripción:

Responde a lênda seguinte: «Como los diez mil martires, por la gracia de Cristo, fueron cristianos i bencieron mil ereges.»

Alí están dous exércitos de cabaleiros defrontados. Na direita, os cristiáns. Nol-o di a crus roxa pintada nos escudos e bandeiras. No centro, enriba d-unha coluna, un ídolo. As frechas revíranse contra os musulmáns. Diante dos cabaleiros cristiáns, tópanse dous guerreiros de xionllos. Un anxel, no lado do exército cristián, baixa do ceo e presenta ista cartela: «Cree en cristo i bencereis». Na parte 3, outra inscripción:

Dinos a sua lênda: Despues los llebo el angel al monte Ararat, e do fueron presos i llebados delante los emperadores y los mandaron ape...»

Vése un grupo de mártires. No centro, un anxel que ten ista cartela: «Presto recibireis martirio». Despois outros ánxeles que traen nas mans froitas, vasos, xarros e outras cousas.

E na parte 4, a derradeira inscripción:

É o seguinte: «drear i que le diesen toda la Pasion de Cristo Nuestro Señor padecio ansi por entero. Fué en todos executada la sentencia».

Tópanse alí, na esquerda, dous emperadores coroados e sentados. Os escoltan guerreiros ben armados. No centro, grupo de mártires. Na direita máis guerreiros. Parece que son os gardas dos mártires.

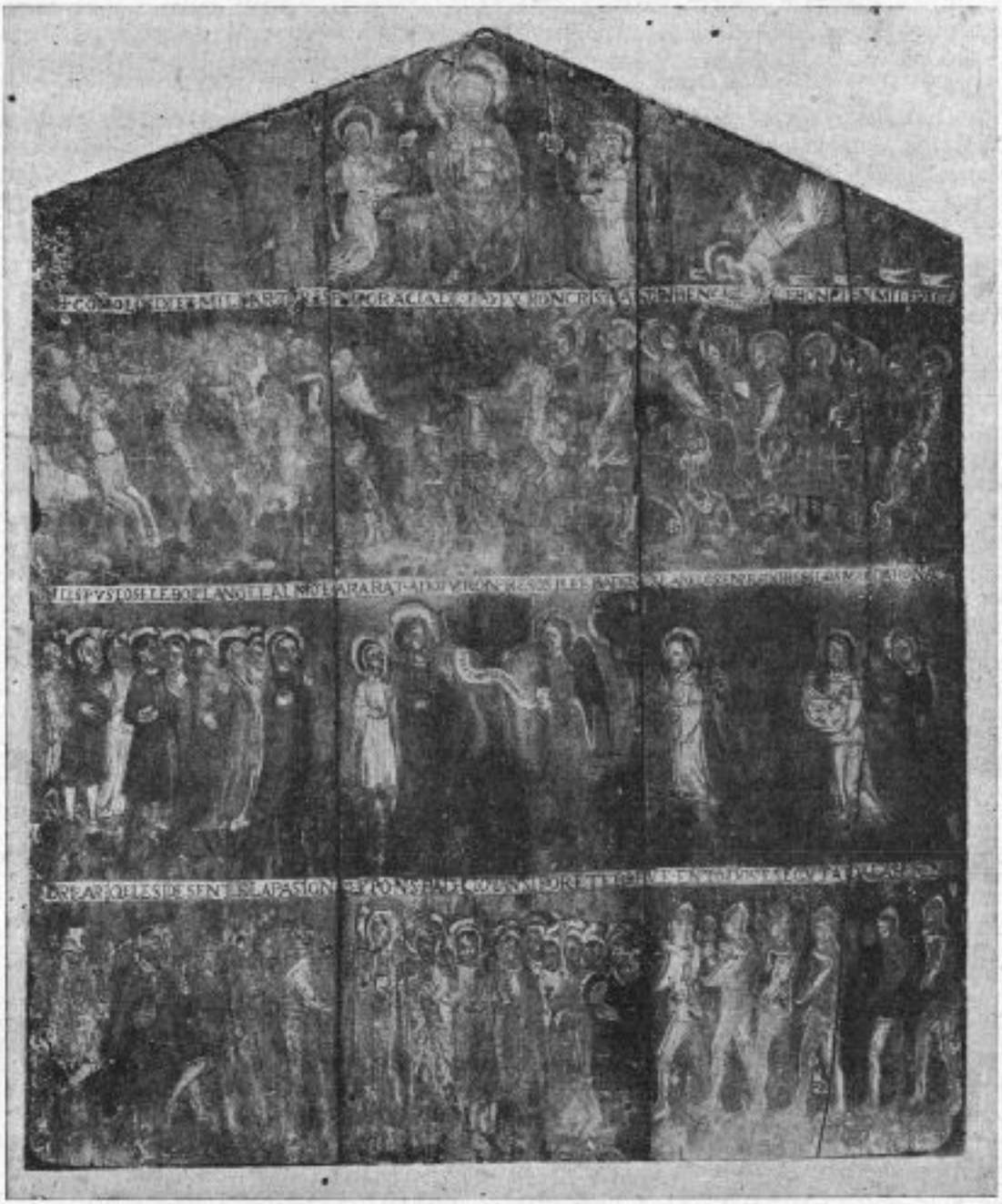

Fig. 2

É indudabre que ista táboa refírese ós dez mil crucificados de Araat, festa que a eirexa católica celebra no día 22 do mes de San Xohán.

O «Compendio Historial», por Frai Pedro de San Martín, copiado e anotado por don Manuel Antonio de Verín Pérez Seixas, páxina 135, pubricado pol-a Biblioteca de «El Libredón», nos di o seguinte:

«Dice el Manuscrito. En este año de ciento treinta y uno hace mención Dextro de los diez mil mártires crucificados de Armenia, a

los cuales, según Camargo, convirtió su maestro y compañero Hermolas Arzobispo de Toledo, con que se convence más eran españoles. De ellos hace mención el Arcipreste Juliano y que el año trescientos y seis fueron traídas sus reliquias a España como a su propia patria y a Toledo, y que el mayor número de estos santos fueron españoles etcétera. Son gallegos de la antigua Galicia: la ciudad que fué de Auca, Oca y de sus montes de Oca, la cual había fundado y puesto su apellido un gran señor y gobernador hijo de la ilustre casa de Oca en Galicia. El capitán principal de ellos fue San Acacio y siendo sus emperadores romanos, naturales y oriundos de aquella misma tierra, que por su mucho valor los llevaron consigo a militar al imperio.

De creer es, que todos estos mártires pertenecen a Galicia, como notan algunos autores citados. Padecieron martirio crucificados, por confesar a Jesucristo, por estos tiempos en veintidos de junio.»

Ainda que non mereza moito creto istos datos históricos, procedentes dos falsos cronicóns, débense n-iste caso ser tidos en conta, pois nos esprican unha lênda e, tal ves, o motivo do culto d-istes mártires na nosa rexión galega. A dita festa dos dez mil santos mártires consta que se celebrou xa na eirexa do convento de Belvís no século XV. Pra fomentar a devoción dos fiês e procurar que contribuisen con esmolas, o Papa Inocencio VIII despachou o 14 de Marzal do 1489, a rogo da monxa doña Elvira Peña, unha Buldra pol-a que se concedían cen días de indulxencias por visitar dita eirexa, dende primeiras e segundas vésperas nas festividaes do Viernes Santo, Ascensión, Dedicación de Eirexa e os Dez Mil Mártires.

Consta tamén que dinantes da reedificación da aitual eirexa (1725) había un altar adicado ôs Dez Mil Mártires, onde se atopaba a táboa, e que n-il se celebraba unha misa solene todol-os anos á sua honra.

A táboa, asegún isto, pódese ter como unha parte de un antigo retablo e quizás do século XV,

A eirexa, emporiso, do convento de Belvís xa eisistía na mitade do XIV. Podería suceder que a dita táboa fora do derradeiro do século. Hai certos rasgos que non desmintirían ista data.

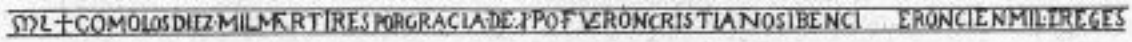

FIG. 3

Agora é difícil de precisar. A táboa está en moi malas condicións. Botárona á perder as mesmas monxas. A fregaron con estropaxo e a repintaron que pon medo. Quedou feita unha verdadeira calamidade.

Chaman tamén moita atención os letreiros cas lêndas. Istos foron pintados antre o século XVII ou XVIII. Debaixo os primitivos, como pode verse nos comenzos dos ditos letreiros, algunhas letras de trazos antigos.

Ista táboa, emporiso, non satisface á moi-

FIG. 4

tos peritos e sabidos críticos da pintura. Seu estado, en verdade, é pra desconcertar. Dende logo a sua téinica non sería de unha boa man, mais a sua antiguidade non pode dubidarse. É unha pintura craramente de valor arqueolóxico e hestórico pra a nosa cibdade de Compostela. Atribuirlle outros valores, é moi esposto pra caer na pura fantasía.

Foi un ilustre arqueólogo portugués, Xosé de Figueiredo, que se ocupou d-ista táboa n-un libro que non me foi posibre de coñecer.

Soilo sabemos que iste autor, por unha carta (1) escrita ô meu méstre sabido arqueó-

(1) «Unha carta inédita de Xosé de Figueiredo», por Alvaro de las Casas, páx. 154, NÓS, núm. 98, 15 Setembro de 1933.

logo D. Eladio Oviedo Arce, no 22 do mes de Santa María do 1910, lle decía: «E a propósito não sería possivel obtenerse uma fotografía da táboa de Belvís do tamanho 24 por 30, ou, pelo menos, 18 por 24? Sendo esso possibel e nãohavendo ahí chapas especiaes achromáticas, eu mandal-as-hia V. Ea... Tinha grande empenho em reproduzir na ediçao franceza do meu libro, *a táboa de Belvís* e ainda, se isso fosse possivel, un fresco gallego do XIII ou XIV.»

Non sei, pois, si a foto que pedía o douto arqueólogo portugués foi remitida ou nón, e, pol-o tanto, si fegura na mencioada obra.

Engadía na carta: «Se houvese ahí quem estivese disposto a pagar as despezas de viagem (e a viagem é só do Porto a Santiago) oa Prof. Luciano Freire, o admiravel restaurador dos quadros de S. Vicente, e meu collega na Academia Real das Bellas-Artes de Lisboa, eu conseguiría que elle fosse ahí examinar e tractar a táboa de Belvís. Arrancada a legenda que lhe foi applicada no século XVII (?), poder-se-hia com segurança fazer-se o seu estudo, e essa honra caberia a V. Ea. para maior lustro da Galliza e da arte Gallaico-portugueza.»

A lênda do século XVII - XVIII, non chegou arrincarse, porque ainda hoxe se conserva. Penso que o profesor e restaurador portugués Luziano Freire, non debeu vir a Sant-Iago. O proieito quedou sin facer.

FIG. 5

É posíbele que o erudito arqueólogo Xosé de Figueiredo datase moi outo a táboa de Belvís, que xa cando figurou na Esposición Arqueolóxica de Sant-Iago, no ano 1909, metera moito ruído antre os críticos de arte.

A táboa de Belvís, despois da dita Esposición do 1909, quedou compretamente esquecida e pechada antre os grosos muros do convento, moi gardada pol-as monxas.

Alí estaba ainda o derradeiro ano. Xa entón cercaban o convento os mouchos dos chamarileiros. Agora, n-estos tempos, as cousas vanse e pérdense. Perfiren isto que facer doacións os museos, onde poder estudar. É un egoísmo mal entendido.

O ANTIGO MELODRAMA PASCOAL

POR XERMAN PRADO, O. B. S.

OCUPADOS no arquivo cadeiral de Compostela en trascribir o canto do celebrado Códice Calixtino ca sua habitual amabilidade puxo nas nosas mans D. Xesús Carro, unha morea de anacos de canto gregorián ción aquitana do séc. XI ou XII, anque aqueles anacos pertescen á séculos posteriores.

Ren digno de especial mención, agas unha folla moi vella, na coal, non embargantes, pode lêrse todo un pequeno melodrama mu-

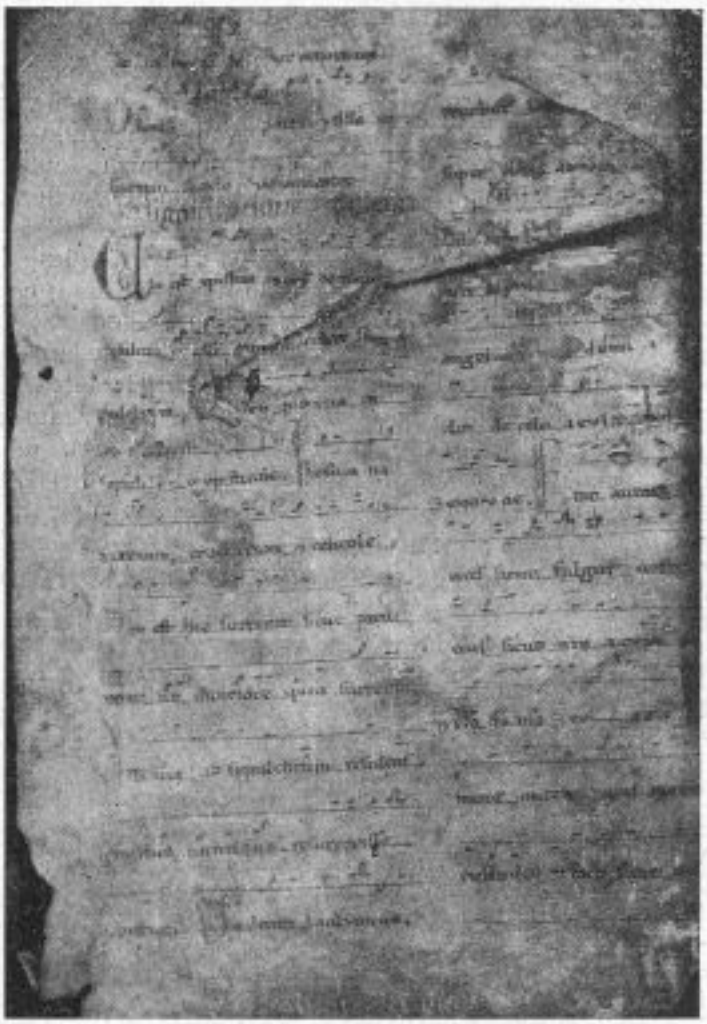

FIG. 1

tomados de cubertas de libros vellos. Ren digno de moita mención atopamos antre aquelas vellas lembranzas do pasado que revelan a eisistencia de un cantoral en notasical, o chamado en algúns libros antigos *officium sepulchri* e que no anaco compostelán ten o tíduo de AD SIGNIFICATIONEM SEPULCHRI ou sexa unha pequena

AD SIGNIFICATIONEM SEPULCHRI
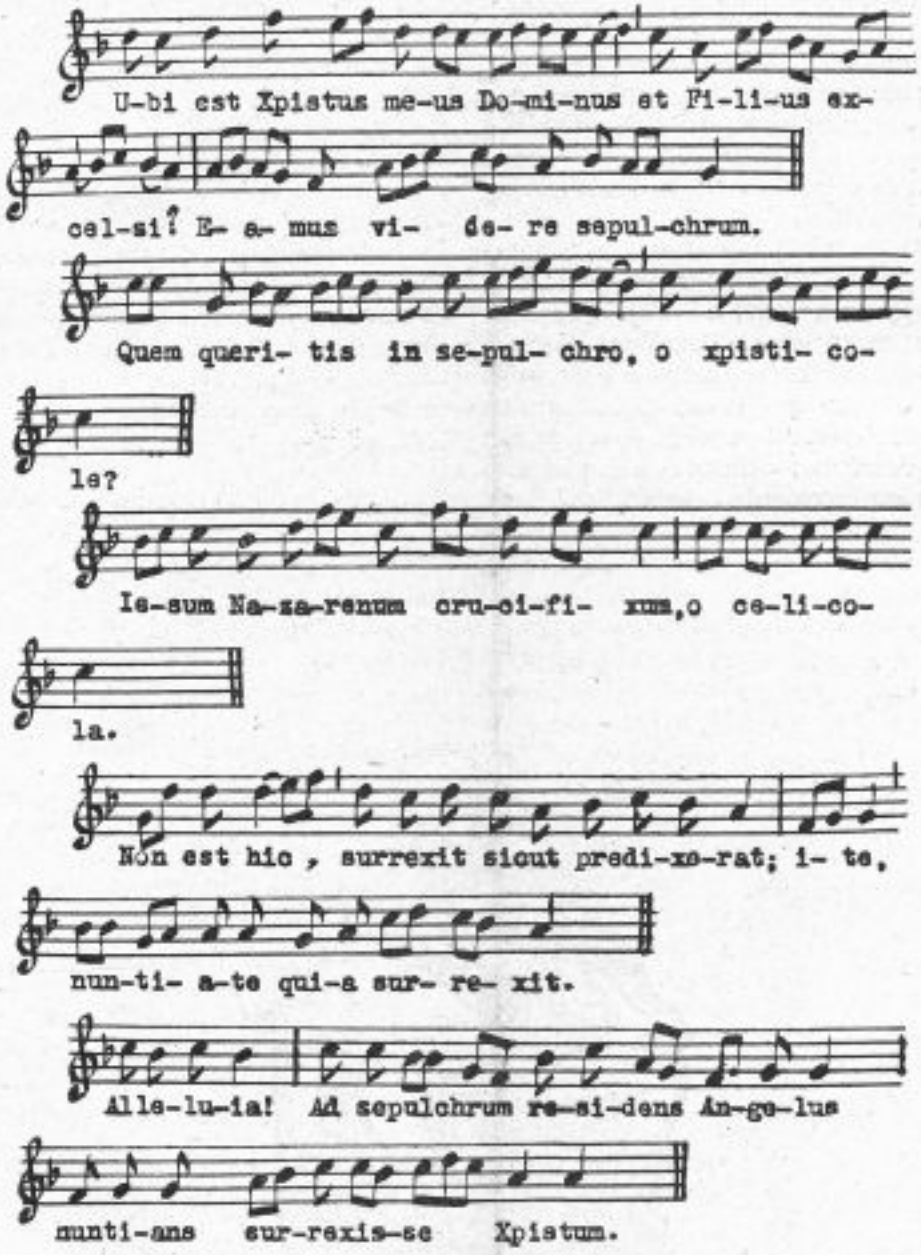
U-bi est Xpistus me-us Do-mi-nus et Fi-li-us ex-
cel-si? E- a- mus vi- de- re sepul-chrum.
Quem queri- tis in se-pul- chro, o xpisti- co-
le?
Ie-sum Na-za-renum cru-ci-fi- xum,o ce-li-co-
la.
Non est hic , surrexit sicut predi-xe-rat; i- te,
nun-ti- a-te qui-a sur- re- xit.
Alle-lu-ia! Ad sepulchrum re-si-dens An-ge-lus
nunti-ans sur-rexis-se Xpistum.

FIG. 2

pero belida representación escénica, que, como en todal-as grandes eirexas da cristiandade tería lugar en Santiago na noite de Pascoa ô rematarse os maitins da *maxima omnium sanctorum Vigiliarum*, como diría S. Agustiño.

Non temos porque alongarnos respeito á istes melodramas en que, asegún a tesis máis común e tamén máis autorizada, ollamos o orixen do teatro moderno que non descende por liña reita do greco-latino, senón dos melodramas litúrxicos medievaes, celebrados

nas eirexas, maormente en Navidade i-en Pascoa frorida.

No fragmento compostelán o oficio do Sepulcro atópase reducido á sua eispresión máis sinxela, demostrando maor antiguedade. A mesma notación con unha soia liña e sin clave de moi belidos trazos e oscilando antre a neumática e a aquitana de puntos sobrepostos á distancias proporcionaes acusan un orixen de comenzos ou medeados do século XII.

Alternan en animada conversa a Madanela quen rompe o silenzo perguntando amargurada pól-o seu Deus e Señor. «¿En onde fica Cristo meu Señor?» Pergúntallo ás santas mulleres que lle fan compaña i-estoncias aparesce o anxo que saúda docemente ôs *cristícolas*. Remata a pequena conversa con un canto de xúbilo: «Alleluia» e con un acto de fe na resurrección de Cristo.

Non se dí quenes terían de alternar n-ista belida escea, que, con seguridade, costituiría as ledicias do pobo compostelán e dos seus piadosos pelengrins na noite santa da Pascoa, pero os nenos de coro e os cantores da basílica, rifaríanse, como n-outras eirexas, á oficiatura de tan encantadora escea, vestidos cada un á semellanza dos persoaxes representados.

Lembrándonos do consello evanxélico: «recollede os anacos pra que non morran» trascribimos o belido drama con toda fidelidade posibre non afastándonos do que parece suxerir a sua notación de unha *diesiematia* un tanto imperfeita inda en casos en que as nosas lembranzas de outros dramas somellantes aconselláronnos outros xiros melódicos.

Abadía de Santo Domingo de Silos.

NOTAS ENCOL DA LABOURA DE RESTAURACIÓN DE DOCUMENTOS

Por Alfonso Vázquez

(Proseguimento)

Nos códices que pol o lume, alquitrán e outras materias se amazacotaran formando todo un bloque, habia que empezar pol-a esfoliación e desinfeición do mesmo por medio de solucións de sublimado corrosivo, ácido tánico muy diluido; solución de formalina ou solución acuosa o 40 por 100 do aldehido fórmico ($C H_2 O$) etc., etc., que todos se foron ensayando en busca de un, de positivo resultado.

Outras varias e diferentes solucións químicas de máis variados corpos, foron ensaiados, tomando parte moitos químicos que traballaban recibindo colaboración de variada xente entre as que podríamos citar á señorita Serafina Bonomi, preparadora no Museo Zoológico, que escomenzou o ensayo co-a glicerina.

De toda esta laboura, como final de traballo, conseguiuse a restauración de documentos en número de 250; dos que 150 eran latinos; 20 griegos; 34 hebreos; 30 franceses e 8 italianos.

Por indicación do laboratorio do Vaticano, ô frente do que achábase o dito P. Erhle, iniciouse o emprego da cámara húmeda, que deu positivos e prácticos resultados ainda que sexa unha laboura lenta, recomendada tamén pol-o Dr. Guareschi prô seu laboratorio.

A descripción da cámara húmeda según o tipo usado no Vaticano, é a seguinte:

Unha caixa de zinc ancha de 57 cm. e de 31 cm. de alto por 47 cm. de profundidad, contén no seu interior 5 caixiñas, cuias esquinas son láminas de zinc, mentras que o fondo é unha tela metálica niquelada ou barnizada que á través dela deixe pasar o aire húmedo. Nas caixiñas, póñense os folios á humedecer, e no fondo na última caixiña, que será un pouco máis outa que as demáis, encheráse de arcilla mezclada con auga e salnitro de modo que forme unha pasta espesa. Feita esta mezcla, e deixándoa eisí espesa, bótaselle auga, conservando por longo tempo unha atmósfera fría e húmeda, pol-o que âs 24 horas todol-os folios de pergameo amolecen e humedecen lixeiramente.

Toda esta caixa vai dentro de outra caixa, que completamente pecha á ésta, na que son comúns tres partes, e a cuarta parte que cobre a dianteira, xira deixando e permitindo a apertura dos cinco caixóns.

Esta tapa cerra axustada. (Fig. 1)

Outro tipo máis pequeno de caixa que é usado pra esfolialo-s libros, separando as distintas partes apelmazadas, amazacotadas, etc., á causa de algún incendio, inundación derrumbamento ou outra calquer causa fortuita, é a que representa a figura 2, unha caixa co-a sua correspondente tapa, na que se atopan no interior unha ou máis redecillas divisorias que conterán os libros ou tamén pergameos soltos. O fondo da mesma atópase cheo de buratos pequeniños por onde ha de pasar o vapor de auga procedente de un depósito que debaixo da caixa está cheo de auga a coal é quentada por gas, bencina, etc.

Este é un procedimento rápido pero que lle dá moita humedá ôs pergameos, cousa nada recomendable cando se trate de páxinas miniadas, xa sean de páxinas enteiras con diversas e variadas coores, pol-o temor de que sufran éstas na sua coloración artística.

Como proba de todo isto amostraréi eiquí o proceso seguido con un códice latino, que carbonizado e nun estado bastante malo, foi ouxeto de restauración.

É un fragmento que ten a parte dianteira

queimada, e na parte traseira ven-e unhas páxinas todas contraídas.

As suas medidas denantes de escomenzar o seu restauro, eran:

Lonxitud na línea central posterior, 132 cm.

Anchura do folio na cabeza, 8'9 cm.

» » » no centro, 8 cm.

Espesor do fragmento, 7 cm.

A fotografía número 5 representa o pedazo de frente, e en parte de flanco; a núm. 6 representa unha páxina interna enrugada.

FIG. 5

Posto o fragmento na cámara húmeda pra esfolialo; algúns separáronse fácilmente, pero o último non se conseguiu e quedou xunguido e seco.

Na cámara húmeda os folios non se dilataban moito; as dimensións apenas aumentan, sumerxido en auga de 25-30° (grados) por poucos minutos, esténdese.

As suas medidas son:

Lonxitud, 18 cm.

Anchura, 12'5 cm.

Temos pois que de 117 cm.^{2} que antes tiña de superficie, convertiuse en 225 cm.^{2} é decir, doblouse.

A fig. 8 representa a folla solta e prensada.

O desenrugamento era o martirio dos restauradores, e entre outros ensaios a señorita Bonomi conseguiu distender follas moi contraídas que uniformemente non se podian alisar, e pra elo valeuse de un ferro quente pasado lixeiramente sobor da parte desenrugada estando húmedo o pergameo e húmedo tamén un pano intermedio (1).

Pra evitar a fraxilidade que adequiría o pergameo tratouse con unha solución alcalina diluída ô 10 %, pra facelos flexibles, brandos e plegables.

Empregáronse asi mesmo, cloruro de zinc, ô 1 %; cloruro de magnesio; de cal; o acetato de potasio neutro ou lixeiramente alcalino, e cen mil máis preparados químicos.

Un códice latino foi tratado pol-o xabón potásico con resultados satisfactorios como se pode comprobar nas figuras 13 e 14 antes e despois do tratamento.

Non todol os códices eran tratados do mesmo xeito, poil-os que contiñan miniaturas, tiñan que ser preservados de unha moi forte humedá, pra que aquelas non sofriran detrimento.

Quen de unha maneira activa e laboriosa dicta normas e impulsa a restauración é o xa tantas veces citado P. Erhle que expuña os procedimentos por él seguidos e ensaiados dand-ôs a conocer ô mundo enteiro pra que se lle criticara, estudando en forma de que se poidera aplicar comenentemente.

Prescindiremos das discusións que surxiron no emprego de procedimentos variados con materiaes e substancias restauradoras tamén varias como foron, o curlo, o zapón, o Kitt, cellit e a xelatina (2, 3, 4, 5).

Parece ser que esta derradeira materia foi a que mellores garantias ofrescía pra o restauro e proba d'iso foi que no Vaticano oxe

---

(1) Guareschi, I. Observazioni, páx. 448.

(2) Biagi, Guido. Della conservazioni etc., páx 158.

(3) Biagi, Guido L'Officina per il restauro etc., páx. 99.

(4) Erhle, Francesco. Della conferenza internazionale etc, páx. 119.

(5) Casanova, Eugenio. Archivistica, páxs, 100-102.

é o material empregado con procesos e procedimentos que deseguida imos a analizar.

Pra poder camiñar ô par do documento que se vai á restaurar seguiremos paso a paso todol-os detalles necesarios e precisos, procurando detallar nas cousas que pol-a sua delicadeza de traballo necesiten unha explicación máis clara, pra o seu mellor entender.

Si se trata de un libro con follas de pergameo, o primeiro que se fai é desencuadernalo procurando non cambiar os folios pois como se sabe cuáseque non están enumerados, e si así é numéranse con lápiz.

Este códice á tratar suponse que estará atacado pol-o verme e por conseguinte no lombo do mesmo as ligaduras das encuadernacións e o pliegue dos folios.

Desencuadernado si os folios están moi enrugados humedécense lixeiramente de modo que sin estar mollados estén húmedos, e colócanse seguidamente entre follas de papel filtro e por riba taboeiros de madeira que sin faguer gran presión fan que a auga sobrante sexa chupada pol-o secante.

Pero como quizá ainda conteña bastante humedá, vólvese á colocar o pergameo entre dous taboeiros de madeira e duas follas de papel corrente, recibindo entón unha pouca máis presión que na primeira vegada; isto feito xa temos o pergameo en condicións de ser traballado e como é probable que ainda as enrugas non lle pasaran, no sitio onde éstas se atopen estírase co-a man, tratando de desfacel as máis posibres, pra volver de novo á prensa metidas entre papeles e taboeiros e con unha presión maior que as derradeiras, déixanse estar por espacio de media hora ou tres cuartos de hora.

Hai que procurar todo o posible que non faga cama ningunha enruga, pois hai que tratalo de novo.

Transcurrido iste tempo separaránse de novo por si quedóu algún folio mal e ô mesmo tempo dáselle a volta. Na prensa colocaránse d'este xeito: unha folla de papel non moi groso, dispóis unha folla de pergameo, enriba outra de papel, e inmediatamente un novo cartón, e do mesmo modo en outra folla calquera, de modo que o pergameo queda entre duas follas de papel e dous cartóns.

Así colocadas volven de novo á prensa e entonces aprétase fortemente deixandoas eisí por espacio de 48 horas.

Este tempo é mester como así mesmo a forte presión, porque cando se introduce na prensa ainda vai húmedo, e cando está prensado e sin enrugas, ô sacalo fora da prensa, ainda húmedo, contráese e retórcese todo,

Fig. 6

pol-o coal con unha forte presión sécase e adequire unha posición chaira e lisa.

Ás 48 horas pasadas ou máis si fai falla sacaráse da prensa e comenza o traballo propiamente dito de restauración, o que terá por obxeto renovar e reforzar todas aquelas partes que estean carcomidas ou rotas, cortadas ou de calquer outro modo anormal, xa foran causados pol-o deterioro ou malos tratos do pergameo.

Co-isto comenza o descarnamento que é a operación máis complicada porque pra

traballar ben, necesitase práctica nacida do laboratorio; e ista operación que se fai con un instrumento cortante, navalla, cortaplumas, cuchila, etc., ben afiada consiste en adelgazar os bordes, rebaixar a grosura do pergameo na parte que corresponde o folio e na parte que corresponde o pedazo que se ha de engadir que se cortará exacto pra o buraco á encher.

O pergameo que ha de substituir n'este traballo acostuma á usarse de *pergamina velina* procurando no posibre a mesma grosura do pergameo que se traballa e sinón máis delgado.

Este trozo como xa dixen desvástase tamén pol-os bordes en coincidencia cos do pergameo, e unha vez feito o descarnado en ambas partes péganse con *xelatina densa* preparada con *ácido acético* e ponse entre dous papeles baixo unha pequena presión que ben poden ser planchas de metal pequenas aproximadamente de 8 × 10 cm. e 1'5 de groso.

Nas figuras 9 e 10 asiñálase con rayado a-b a parte que aproximadamente se ha de descarnar pra perfecta coincidencia dos anacos; e eiquí está a habilidá do restaurador na perfecta limpeza do traballo de tal xeito que pasando os dedos pol-o sitio restaurado non se note a enmenda.

Si hai ocos no lombo do pergameo por onde se cose faráse a restauración con pergamiño velo moi delgado pra non engrosar dispóis a encuadernación.

Si algunha folla estivera cortada e iste corte somentes alcanzara o marxen ou marxens, a restauración é a devandita, mais si iste corte interesara ás letras, n'esta parte non se pode facer o descarnamento so pena de desaparecer a escritura: o procedimento e outro que consiste en xuntar e facel-a coincidenza o máis que se poida, e seguidamente dase un baño de xelatina *sin ácido* e pra manter esta unión axudando á xelatina ó longo do corte, póñense trociños de papel delgado, dándose dispóis outro baño pol a outra cara e así feito colócanse as pezas de que antes faléi (fig. 10). Os anacos de papel pequeniños están indicados por puntos.

Estes anaquiños de papel quitanse dispóis humedecéndoos lixeiramente e dispóis borrando os restos que queden, con goma.

Feita ésta laboura introdúcese todo na prensa, na que permanecerá durante algún tempo, e ó sacalo queda xa listo pra encuadernar.

As vegadas atópanse furados os pergameos no centro da folla collendo escritura que impide a laboura de descarnamento, e estos buraquiños énchense con un baño denso de xelatina e auga (moi pouca) tendo

FIG. 8

pol-a parte de abaixo un papel que se sacará dispóis humedecéndoo con auga.

Isto é o máis esencial e fundamental na restauración dos pergameos, no que a práctica é a base de toda a laboura que sobor do particular se faga.

De moita máis responsabilidade é complicación e a restauración de manuscritos, libros, documentos, etc., en papel. A pouca consistencia do mesmo e por conseguinte o maor perigo que encerra de unha máis pronta e definitiva restauración obriga á maor coidado e escrupulosa vixilancia dos mesmos.

Falaremos dos documentos en papel xa

en códices, libros, etc., etc., que sofriron daño do fogo ou da humedá, e ainda que os motivos son semellantes o procedimento de restauración é diferente.

A causa máis corrente e a humedade que en algunhas rexións, cibdades e pobos é unha verdadeira calamidade e desgracia pras Bibliotecas e Archivos; de ahí a necesidade de estar labourando sempre, contrarrestando a forza destructora dos vermes de toda crás que favorecidos pol-o clima propicio ô seu desenrolo, e con abundante material de alimento pro seu sustento, son as plagas das Bibliotecas.

FIG. 9

A restauración do papel dada a misma lixeireza do material require maor escrupulosidade e atención na sua laboura, non esenta de habilidade e pacencia recomendada ós que á ista crás de labouras se adican.

Emprega, como xa dixen, unha meirande atención pol-o procedimento variado pois é mester unha mellor execución do proceso restauratorio.

Nos documentos en papel o que sofre máis detrimento son cuáseque sempre os bordes, que por conseguinte é mester reforzar. Os procedimentos a usar son os seguintes:

Si o papel se fixo débil de pouca consistencia somentes pol-a humedá desaparecéndolle a cola que lle daba resistencia, bastará somentes que o papel sexa discretamente e á miudo unha ou duas vegadas cuberto de unha proporcioada cantidade de xelatina ou pasta de fariña de almidón á todo o manuscrito solto da sua ligadura.

O exceso de humedade atmosférica ablanda a sustancia gomosa do papel facendo adherir os folios e transforma os libros en bloques compactos e húmedos, derretendo e descompondo por fermentación a fibra do papel.

Si a humedá causa ruina nos libros ou documentos en pergameo e papel non é menor o destrago que fai o pó, principalmente ese pó atmosférico que é unha mezcla de detritus máis ou menos minúsculo de substancias vexetaes, animaes e mineraes, é decir, microbios mecánicamente postos en movimento por correntes d'aire, ou que están en suspensión no aire.

Este pó que hai en suspensión ô pousarse sobor dos libros adhírese á eles e pol-a variada crás de substancias de que está composto empeza o seu proceso de ruina.

Sin embargo as diferentes crás de papel e a sua confección fan variar a maor ou menor resistencia de descomposición.

Non fai moitos días con motivo de celebrarse a festa do libro déuse en Madrid unha conferencia na que se falaba entre outras cousas da calidade do papel dos modernos libros nada aptos pra resistir moito tempo nas anaquelerías das bibliotecas.

Distínguense craramente oxe nos libros as épocas d'eles atendendo á crás do papel e tamén o grado de ruina en que se atopan libros de diferente época.

A operación consiste en colocar o folio que se vai á reforzar sobor de unha lámina de vidro e con un pincel quizáis con unha vegada sexa bastante; aplícase por unha soila

parte unha dosis abundante de pasta de fariña de almidón, lixeiramente diluída, ou de xelatina.

Feito este tratamento ponse dispóis do lado seco pendente de unha cinta á secar. Seco xa si ainda non ten consistencia bastante, repítese a mesma operación pol a outra cara.

Si o papel é demasiado sutil, blando ou está corroído á causa da tinta de vitriolo, entón restaurárase somentes con aplicarlle o velo de seda (ou *crepe line)* pero denantes é mester preparar o papel pra que poida recibir a restauración do velo de seda, e pra iso móllase con unha esponxa o manuscrito, habendo quitado coa man mesmo sin chegar á escritura toda a parte arruinada que se atope nos bordes e sexau fragmentos inuteis, colocando dispóis o manuscrito entre dous lenzos de seda e dispóis de mollar o lombo do documento pra estendelo ben, operación que se fai enriba de un cristal, humedécese con xelatina a parte á restaurar donde se atopan os lenzos de seda e dispóis todo o manuscrito; feito isto dáselle a volta e móllase pol-o outro lado mollando todo o contorno que haxa que restaurar con cola ou goma de rumento, colocando seguidamente por todal-as partes faltosas papel de filtro, que igualmente se mollará; inmediatamente, todo isto colocado sobor de un soporte como o indicado na figura núm. 4, con unhas pinzas quítase seguindo o contorno todo da parte que se restaura, e quitado o sobrante ponse enriba do manuscrito outro lenzo de velo que recibirá unha capa da dita cola de trigo ou fariña.

O traballar sobor do cristal a según indica a dita figura ten por ouxeto que o seguir o documento no seu contorno coas pinzas, pol-a transparencia que da pódese facer con eisactitude grande a operación, na que se usará de pinzas e de un punzón.

Nos bordes lateraes pra reforzalos encólase con fariña e pónselle papel fino, aplicando dispóis lixeiramente a xelatina pol a parte restaurada e pol-os lados, o mesmo que pol-a outra banda, dándolle nos bordes unha nova capa de cola fariñenta, póndose dispois á secar colgado de fios ou cordeles.

Rematada a operación e seco ben o papel pásase pol-a prensa fortemente pra alisalo, recórtase á escuadro e seguidamente pásase pol-o cilindro satinador fortemente, e isto feito pode entregarse xa pra encuadernar.

Cando solamente esté escrito por un lado encólase con goma de fariña e colócase un prego de papel «Elefante velina» e pol-o lado da escritura o papel pra restaurar pol-o procedimento xa dito.

Xa que conocemos o procedimento á seguir é mester dar á conocer as condicións dos materiaes á traballar, en cada caso concreto.

A xelatina que se emprega é de fabrica-

Fig, 7

ción francesa conocida co nome de «Marca de oro» e a máis pura de todas pol-a calidá peró un pouco débil, antigamente empregábase a «Heinrichs für Lichtdruck» da fábrica alemana de xelatina Hocchsta. M.

O texido de seda que oxe se emprega con positivo eisitó foi primeiramente empregado pra substituir o papel transparente, pero surxia un pequeno incomenente cal era o da demasiada blancura da seda que facia algo ilexible algunhas escrituras, pois parecia que habia unha néboa.

Estudiouse a posibilidade de evitar este

pequeno incomenente pol-a gran ventaxa e magnífico resultado que daba pois os anacos e trozos de pergameo e papel quedaban suxetos entre os lenzos.

Consultouse o asunto ás fábricas de Lyon, e construiron unha tea especial con un coor entre gris claro e amarillo, coor que admirablemente coincidía co dos documentos desaparecendo a dita dificuldade. (1)

O resto dos materiaes son papel filtro, papel xaponés e dispois pergameo de varia-

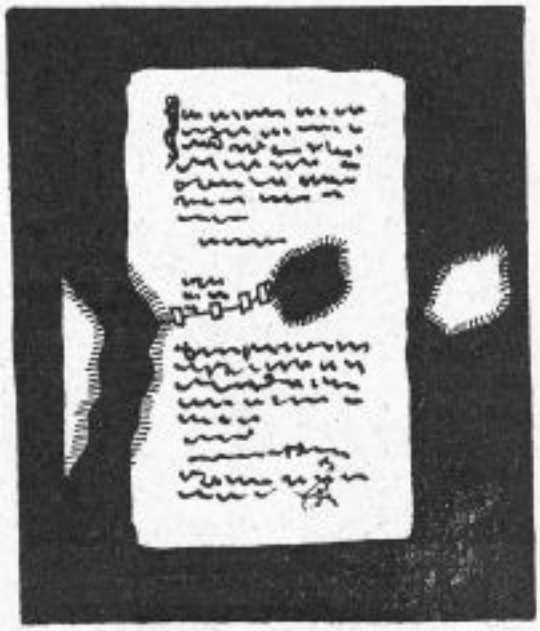

FIG. 10

das grosuras tendo en conta os diversos espesores dos mesmos, pois, cando se humedecen o pergameo e papel disténdense pol-a humedá e por conseguinte ô facer a restauración procuraráse que sexan do mesmo espesor pra que cando sequen tanto un como outro non teñan diferencias na contracción e non sexan causa posterior de enrugas.

Como instrumental ademais de taboeiros de madeira; cartós de tamaño de folio, abundancia de papel blanco, prensas, cilindros satinadores, esponxas, navallas etc.

A continuación poño as diferentes composicións dos materiaes todos usados, nas suas diferenciacións de emprego, por variar moito na aplicación e finalidade á que se destiñan.

Pra pegar o velo sobre follas de papel común, e reforzar os folios que non teñen necesidá de velo:

Xelatina.	70	gr.
Auga.	100	«
Sublimado corrrosivo.	1	«

Pra follas duras e un pouco grosas ou mui corroidas auméntase a xelatina nun 10 %.

Pra xuntar cortes ou cubrir lagoas en pergameo groso:

Xelatina.	18	gr.
Auga.	100	«

Pra reforzar os puntos débiles ou xelatinizar pergameos lixeiros ou delgados:

Xelatina.	12	gr.
Auga.	100	«

Pra facer a xelatina insolubre ô dala sobor do pergameo:

Formalina	5	gr.
Auga.	100	«

Pra facela opaca, á combinación devandita engádese:

Alumbre de cromo . .	5	gr.
Auga.	100	«

A cola forte de xelatina pra pegar os pedazos do pergameo prepárase con:

Ácido acético. . . .	100	gr.
Xelatina.	25	«

A preparación da xelatina faise cortando en pedazos e póndoa en un depósito de vidro reblandécese en frío con ácido acético, Prepárase tamén na proporción de 12 × 100.

As follas de xelatina recórtanse en anacos pequenos aproximadamente de 2 ctm, que dispois se deixan estar por espacio de duas horas n-unha cazola cos 100 gramos d'auga destilada fría. N-este tempo a xelatina absorbe certa cantidá de auga, transcurrido este tempo, a xelatina co-aquelo que quedou d'auga destilada vértese n-un vaso e sinalase a altura d-auga.

(Continuaráse)

(1) O encargo da dita *crêpe-line* faise á fábrica de E. Poncy 27 Rue Puits-Gaillart, 27 Lyon, sendo o seu precio de 1 pts. aproximadamente o metro en pezas de 60 metros.

MISCELANEA

UN CASTRO NA BEIRA DO MIÑO

Na porción meia da cunca do Miño escaseian muito as acrópoles protohistóricas. A estreiteza do val, e quizáis tamén o pecho e vizoso do bosque, lembrado ainda por Orosio, foron sen dúbida as causas que impediron o estabrecimento dos nosos antergos da edade de ferro nos terróns quentes da ribeira e que os fixeron asentarse nas dilatadas paisaxes da meia montana, máis propias e doadas pro réxime predomiñantemente pastoril da sua economía.

Un castro en Oira, ô pe mesmo do Miño, e case á carón de Ourense, é pois un caso raro e ben merecente de ser rexistrado. E por outra parte o nome Oira, semella derivar de unha antiga *Auria*, que deixa postular a eisistenza perto da acrópole de un lavadeiro de areas auríferas.

A esprotación prerromana do ouro dos nosos ríos, algúns de cuios detalles non son coñecidos por Posidonio, está arqueolóxicamente sen estudar e o descobrimento do castro de Oira podería ser un punto de partida pra investigacións encamiñadas á averiguar a relación antre certos estabrecimentos castrexos e os antigos lavadeiros, localizados en parte n-un traballo do inxenieiro Luis Saunnier.

Da á coñecer o castro de Oira, un rapaz novo que enceta agora o seu labor. Xán Astorga é case un neno, mais dentro de íl coidamos que hai a semente de un home pra Galicia. E pros que xa imos indo vellos é un consolo e un acougo o pensar que o día que caigamos pra non erguernos haberá quen recolla e millore a nosa fe e as nosas armas de traballo.—F. L. C.

CASTRO DE OIRA

Emprazamento.—Na parroquia de Cudeiro, concello de Canedo, á 100 m. do lugar de Peliquín, á outros 100 m. de Oira, e á uns 250 da beira direita do río Miño. Ocupa un outeiro, que está antre dous regatos: o de Oira e o de Porto Vello, e á uns 24 m. de outura sobor do nivel do río; está coberto de piñeiros, sobreiras, xestas, érbedos e toxos.

Defensas.—O castro atópase arrodeado de un terraprén de 12 a 25 m. de outo, que se

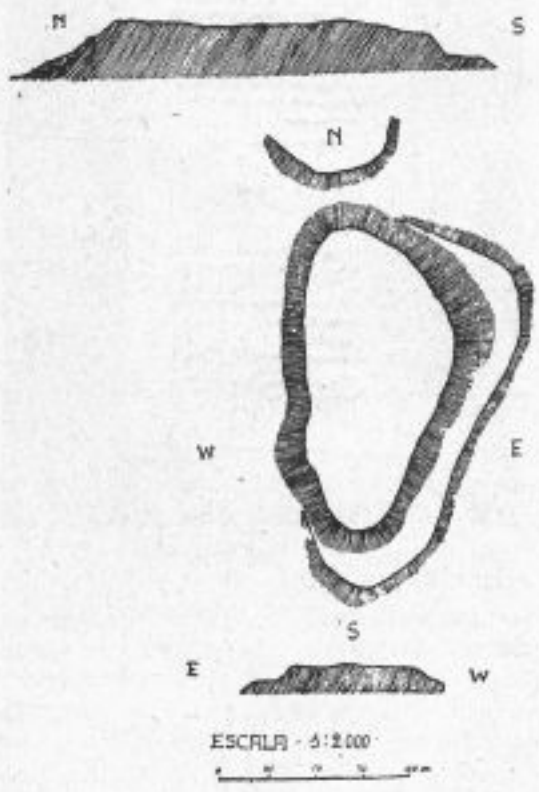

aprecia perfectamente en toda a volta, sin que se noten restos de parapeto. Hai tamén, na parte N., vestixios de un foso que debía circundar á acrópole, e que se practicóu abrindo unha zanxa pra separar o castro por aquela banda de un espolón que cecáis servira despóis de atalaia ou posto avanzado. Hai un antecastro que protexía as partes S. e E. da acrópole.

Mesuras. — De forma lixeiramente ovoidea, mide este castro:

Do Este ô Oeste . . . . . 60 metros
Do Norde ô Sul . . . . . 163 metros

A anchura do antecastro é de 12 á 20 metros.

Ouservacións. - O chan do castro está formado, pol-o menos nas suas camadas superfierficiaes, por aluvións do Miño. Non se pode apreciar si hai ou non, restos de habitacións, como así tampouco do muro de sosteñimento do terraprén, que coidamos debe eisistir, xa que iste conserva a sua forma en toda a volta. Ô abrir un camiño provincial que pasa pol-o S. do castro, topáronse restos do muro de unha casa e numerosas tégulas.

O nome de Oira parece ser que ven do latín Auria (ouro), porque debía haber n iste lugar un lavadeiro de ouro. Parece que iste castro desíñase co nome de «Castillo» n-algún documento antigo dos que se gardan na rectoral de Cudeiro. Denantes de facerse a «Ponte Vella» atravesaban o río unhas barcas pra levar a xente, tendo o desembarcadeiro en Porto Vello, lugar moi próximo á iste castro. No S. do mesmo hai unha morea de pedras.

Folklore. — A preguntas nosas un home contestóunos que fora feito pol-os mouros e que hai tesouros n-él.—Xán Astorga.

COSSANTE

Xan Luís Estelrich, na súa. «Antología de poetas líricos italianos», pubricada en 1889, inserta unha composición de D. Diego Furtado de Mendoza, almirante de Castela, que reproduce de un manuscrito da bibrioteca patrimonial dos Reis de España, signado A. VII, 3, fol. 6 volto. Dáa como imitación do italiano e leva o títduo de «Cossante» encol do que dí Amador de los Ríos (História crít. de la lit. esp. t. VI, p. 293, nota 2) que cecáis proveña da vos *coso* (praza) vindo ista composición da poesía popular. Coido util copiar á continuación o poemiña, porque á pirmeira ollada se adevirte que a súa técnica constructiva —paralelística e con engádega —é n-un todo idéntica á dos nosos trovadores do Cancioeiro. A causa de isto, máis que por imitación da poesía popular italiá, téñoa por ensaio de aclimatar en Castela a poesía trovadoresca, e sospéitoa direitamente inspirada nas cancións dos nosos líricos do Medioevo. Di eisí:

A aquel árbol, que mueve la foxa
algo se le antoxa.

Aquel árbol del bel mirar
façe de maneyra flores quiere dar:
algo se le antoxa.

Aquel árbol del bel veyer
façe de maneyra quiere florecer:
algo se le antoxa.

Façe de maneyra flores quiere dar
ya se demuestra; salidlas mirar:
algo se le antoxa.

Façe de maneyra quiere florecer:
ya se demuestra; salidlas a ver:
algo se le antoxa.

Carballo Calero

OS HOMES, OS FEITOS, AS VERBAS

NOVAS

A imprensa bretona e a imprensa irlandesa á unha, adican máisimas loubanzas ó libro de Louis Le Roux, *La vie de Patrice Pearse*. *Breiz Atao*, *La Bretagne Federale*, *The Irish Press*, *An Phoblacht* coinciden en dicir que é o estudo mais cumprido que se ten feito encol da vida do home da Liga Gaélica e héroe da Páscoa de 1916, á quen a Irlanda vai render un homeaxe púbrico. O jornal dos republicanos irlandeese recomenda que se faga unha tradución d'iste libro pra os nenos das escolas d'Irlanda.

—

A coleitividade galega de Bos Aires rendeu un homeaxe ó noso colaborador E. Blanco Amor, co gallo da publicación do seu *Poema en catro tempos*.

VIDA UNIVERSITARIA

UNHA CONFERENCIA ENCOL DO NOSO PROBREMA CAMPESINO

Pronunciouna o bibliotecario don Santiago Montero Diaz, antigo alumno da nosa Universidade. Organizouna a Asociación Profesional de Estudantes de Dereito (F. U. E.). O conferente tratou o tema apricando o método marxista. Resumimos os principás conceitos espresados. A vida económica do campesino galego é angustiosa. O probrema —dificilísimo— é de maquinaria e industrialización. A situación do campesinado viña aliviada pol-a emigración, o dibeiro dos emigrados e o traballo industrial que o labrador realizaba nas vilas. Mais a situación das Américas e o paro obreiro forzoso fan hoxe ilusorios tais alivios. A República, como fixo a Monarquía, desatende o agro galego. O probrema agrario galego adequire relevancia histórica co movimento dos Irmandiños, que realican un ensaio de revolución social. Os reises Católicos, por comenencias tácticas, aceitan a obra dos Irmandiños. A consecuencia d'esto no século XVI a economía rural galega é próspera. No XVII decae, e no XVIII a miseria é tan grande como antes dos Irmandiños. A miseria prosigue nos séculos XIX e XX. Pra comprobar as suas afirmacións len textos de Feixóo, Street e Risco. O campesino galego só ten unha máscara de propiedade: é propietario pra traballar a terra, mais non pra distroitala, salvo unha pequena parte. A crase campesina é esplotada pol-a pequena burguesía, porque non eisiste o grande capitalista (Risco). A solución que propón é a revolucionaria. Eiquí afástase das solucións propostas por Risco. O probrema se non pode resolver bolrdo, sen resolver con il o de Andalucía, por exempro. A revolución é a técnica agrícola e a ciencia económica. A dirección do campesinado debe asumila o proletariado das vilas ausiliado pol-os intelectuaes revolucionarios. Hai que loitar contra o sentimento conservador que se imbule ó campesino. En Galicia a consiña non é o reparto das terras; é: nin un tributo nin un foro; os productos da terra —non a terra mesma— pra quen a traballe; nin unha contribución ó Estado burgués. O movimento ha ter un senso internacionalista. Ha ser a III Internacional quen o dirixa.

INSTITUTO DE ESTUDOS PORTUGUESES

A nosa Universidade honróuse con vista de dúas figuras preclaras da intelectualidade lusa: Joaquín de Carvalho e Jaime Cortesão.

Joaquim de Carvalho, catedrádego en Coimbra, espírito alerta, fina sensibilidade, simpatía cordial, esplicóu tres fremosas leicións encol de Anthero de Quental. Nas conversas que sostivemos co ilustre hóspede tivemos ocasión de apreciar o seu interés pol-as modernas letras galegas. Lembramos un afervoado eloxio do discurso de ingreso na Academia Galega lido por Otero Pedrayo.

Jaime Cortesão pronunciou outras tres conferencias encol do Portugal mariñeiro e descobridor. A primeira, titoada «As orígens marítimas de Portugal nas suas relaçoes com a historia da Galiza» merece ser reseñada.

O conferente comenzou por afirmar que nunca se sentiu estranxeiro en España, mais que en parte algunha da Iberia se xulga tan próisimo da patria como en Galicia. N-iste sentimento de comunidade espritoal entran algúns elementos culturais, ben literarios, ben históricos. A estes derradeiros vai referirse, pois deseixa que a súa primeira conferencia sexa unha homaxe á Galicia e á sua metrópole espritoal, Santiago.

Traza en primeiro logar aquilo a que chama a teoría xeográfica da formación de un estado no Occidente da peninsua. Ó «seu ver» as rexións de aquén e de alén do miño forman —e cita á Otero Pedrayo pra corroborar a sua tesis— un todo xeográfico e só a intervencion de outros factores de orden relixioso e social impediron que entrasen na mesma unidade política. A causa da desintegración de Galicia do Estado do Occidente da peninsua débese á importaneia esceicional que Santiago tomóu como centro de peregrinacións, tornándose unha especie de Roma de Occidente, capital aberrante de unha rexión cuia metrópole natural era Lisboa.

Aduz en proba a eisistencia de unha mesma lingoa galaico-mozárabe en toda a banda occidental da peninsua dende o século VIII ó XIII, feito que filia na división conventual da administración román e no seu sistema de vias, ambos moldados sobre as condicións xeográficas naturaes.

Define a seguir a sua concreción económica dos orixes de Portugal, que naceu, como nación, do poboamento do litoral, encetado dende os albores do século XII, coa formación en consecuencia de un novo xénero de vida no Occidente da Peninsua; o comercio marítimo con base na agricultura. Nos fins de aquil século xa os navíos portugueses frecuentaban Bruges e Marseille e os varios portos de escada dos países intermedios. Foi iste o feito que determinóu unha solidaridade nova e a concencia de un patrimonio común.

Máis se a formación de Santiago como metrópole relixiosa provocóu a separación política antre Galicia e Portugal, foi a cidade do Apóstol a grande suscitadora do comercio marítimo no Occidente da Iberia, pois revelóu, por intermedio das peregrinacións, a grande riqueza industrial de Flandes e de Italia, e iniciou os primeiros troques con eses e outros países. Ademais, é aínda un arcebispo de Santiago, o célebre Xelmírez, quen inicia, no primeiro cuartel do século XII, a construcción de navíos de guerra, indispensables á seguranza do litoral, exempro logo seguido pol-o primeiro monarca portugués.

Dende entón e hastra os fins do século XVI, non máis se desata o convivio e a colaboración marítima antre Galicia e Portugal. Refírese á participación de galegos nas tomadas de Ceuta e de Arcila; ó galego mestre Xán físico e astrólogo do

rei D. Manoel I, que ten unha parte tan importante na historia da espedición de Pedro Alvares Cabral; ós feitos do galego Xán de Nova, descobridor ó servizo de Portugal; á moi longa colaboración da familia dos Andrades de Betanzos nos descobrimentos e conquistas portugueses, i en especial a Fernán Pérez de Andrade, a Antonio de Abreu e a Fernán Alvarez de Andrade; finalmente á parte importante que os galegos tiveron na colonización do Brasil.

Termina cantando a lenda xenealóxica dos Mariñas, fidalgos de aquén e de alén do Miño, que terían nascido da unión de un fidalgo galego con unha muller mariña, patentizando n'un símbolo poético estes dous feitos: a íntima unión dos homes co mar, tan esencial na historia de Portugal; e a solidaridade espritoal, a través dos séculos mantida, antre galegos e portugueses.

LIBROS

ROMANTÍSMO, SAUDADE, SENTIMENTO DA RAZA E DA TERRA EN PASTOR DÍAZ, ROSALÍA CASTRO E PONDAL, discurso de ingreso na Academia Galiega, de Ramón Otero Pedrayo co-a contesta do Académico V. Risco, NÓS, 1931.

Un estudo acabado dos oriqes e caraute esencial do Romantismo na Europa, e a sua aprícación á Galiza e ao carauter o sentimento e o lirismo galego, collido además nas figuras máis repersentativas do noso romantismo: desd'o seu inicio en Nicomedes Pastor Diaz, onde de súpeto xurde o galego, antremedias de poesías castelás cheas moitas veces da emoción da peisage, con plena eclosión en Rosalía e a perfeizón do sentimento da raza en Pondal. A análise qu'Otero fai da poesía e da peisage pondaliana, froito d'un estudo emocional sobr'o terreo, non ha poder ser superada, e na bibriografía en col do bardo bergantiñán, ocupará un posto úneco. Todo o demais que se faga, já non poderá ser máis qu'erudición.

A resposta de V. Risco é un esquema da personalidade literaria e centifeca d'Otero destacada nos seus caraiteres esenciás.

O VENTO SEGREL, por Augusto M. Casas, NÓS, Santiago, 1932.

Ben louxano o poeta de hoxe dos sonetos de «Alma triste». Aquela poesía espritual, de erguelta bonta oxival, aquela poesía gótica, pol-o pulo do verso, pol-o alacre da idea, ben louxana de esta outra poesía redonda, románica, aldeá. Esta máis galega, non só por vir escrita na lingua pondaliana. N-ela Augusto María Casas é un poeta que ama as arquivoltas cangadas, a ornamentación sensual, a ubícua policromía. Ama tamén a armonía do verso, a música eterna, a galoia do ouvido. Eisi emprega, as vegadas, rimas escesivamente sonoras pra a lírica sensibilidade moderna, que cree que a poesía debe pousar na frol de verso como unha volvoreta, e non como unha abella. O poeta é agora, como Amado Carballo, como Bouza Brey, un poeta ouxetivo e cósmico, a quen di máis que o mundo interior, o mundo esterno. O pensamento desenrolado é á miudo trivial e da leitura fica entón somente unha sensación de cor e de armonía. Lese entón o verso como se escoita unha peza de música. O verso é música tan só. Mais nos mellores momentos lévasenos pol-o reito vieiro da poesía con certeiras imaxes:

A soma vai fechando —me non ois?—
a miña vos inzada de luar.
Na estrada dos —meus— ollos
a miña anguria aparra ós bois
...filósofos bois do meu ollar,

(Trebas)

As arbres van pol-as orelas
collidas da mau de un bico.
. . . . . .
o vento
afía nas pedras o seu asubio.

(A noite)

Proisimidades frecuentes con Amado Carballo —especialmente o de «Proel»— e tamén con Blanco Amor na técnica constructiva do romance «As vegadas»—, tamén con Rubén Darío ou Carrere. A «Letanía a nuestro señor don Quijote» e a «Oración a la bohemia», xurden coroadas por estes versos:

Para os que loitamos pol-a vida a eito
para os que inda temos corazón no peito
. . . . . .
Para o mendiñante,
para o camiñante,
para os que andiveron pol-o mundo adiante.
. . . . . .
Para os tolleitiños, para os malfadados
e para os que viven tedos magoados,
piedade, Señor!

(Ladaiña)

Como López Abente, Augusto Casas canta á fouce. Seu xeito de cantala é unha boa exemprificación dos principios xerás da súa poesía denantes indicada. Compárese a súa «Oración á fouce» co do poeta muxián. O que n-iste é imprecación de odio, é en Casas ladaiño, manso. Como tiña que ser, pois a ortodoxia da poesía de «O vento segrel» é o tono medio abaritonado, pouco estenso: é, en fin, o verso románico, macizo, sen nervos iostregantes nen pináculos supetos. Unha poesía sen sorpresas, en fin, pra o que descobriu o seu método constructivo.—R. C. C.

NEOLITHIS, roman neo-moderne, por Jean-Paul Ariste, Paris, s. d. (1931).

Neolithis é a capital da prehistoria. Outrora, chamábase Puydes-Rampions. Sobre Neolithis pesa o poder incontrastábele da ciencia oficial de Mr. Champin-Fouilloux, prehistoriador potentado con autoridade académica. Mais Neolithis ten un sabio homilde e silencioso, o abade Lacassagne, máis amigo da verdade que de Platón. Picardan, jornalista genial, neo-moderno, contr'a ciencia oficial. Descoberta silenciosa do misteiro, e descoberta barulleira do *gloxelíense* de Le Garrigue. Unha carabuña d'abruño enxertado, aparecida n-un ladrillo con iscripción alfabetiforme, dá a vitoria á prehistoria morta.

Moitas máis cousas n-esta novela, que non collen n-unha noticia coma esta. E é lástima,

D'O MAR E D'A TERRA, poesías de Francisco M.ª de la Iglesia, pubricadas por Fr. Gumersindo Placer, Mercedario. Madrid, Editorial, Mercedaria.

O erudito frade de Poyo e ilustre escritor galego P. Gumersindo Plácer, salva eiqui do esquecemento os versos d'un dos

nosos poetas máis dignos de nota do século XIX. Poeta *enteiro*, como lle chama o seu escrupuloso editor e prologador, Francisco M.ª de la Iglesia «home bó, sabio, poeta, xornalista, bocánico, arqueólogo, amigo do folk-lore e rexionalista,» ten cigal de todo: cadros de costumes, versos de loita, baladas, lirismos, humorismo, evocacións históricas, etc. É que coma di ainda o P. Placer «n'os seus versos tremaba a y-alma do seu tempo», por certo chea de xenerosidade e de pulo inicial.

DO HOMEM E DA TERRA, poemas
de Serafim Leite, Lisboa, 1932.

Un volume de versos en catro partes: *Apólogos e saimetes, De rerum natura, Odes e Evocações* e *Do lar e da saudade*. Cada unha posta baixo d'un lema, que son sucesivamente de Paul Valery —con quen ll'atopan semellanza os critecos—, de Wordsworsto, d'Augusto Gil e da musa popular galega. Moralismo, patriotismo, internismo. Feitio mol variado, non desbotando —asegún o consello de Paul Valery a que s'acolle— «O antigo por ser antigo, nem o novo por ser novo». Expresión libre. Independenza poética.

REVISTAS

LIBERTAS, Valencia.

D'esta revista, órgao da Federación regional d'Estudantes Católicos de Valencia, temos recibido tres números, de leitura mol variada. Ocúpase da vida universitaria e cultural, polémica, literatura, cencia, cine, radio, humorismo, actualidades, e sostén con valentía a sua bandeira. O seu texto é bilingüe.

EL EBRO, Noviembre, 1931.

Sumario: *¿Cómo ha de ser el Estatuto de Aragón?: Un pueblo sin alma*, J. Calvo Alfaro. - *La Unión Aragonesista y el Estatuto Aragonés*. - *Para las Diputaciones aragonesas*. - *Bachillerando*, Juan del Cinca. - *A la lucha, aragoneses*, Gaspar Torrente. - *¿Exclusivismo? ¡Suspicacias*, Luis Porte i Prats. - *¡Adelante este Estatuto!*. - *Por esos pueblos de España*, Pedro Cuevas Fleta. - *Conceptos al aragonesismo*. - *Panorama Constituyente*, Luis de la Cuenca.

Diciembre, 1931.

Sumario: *Caciquismo y Centralismo: Hablando de cara al pueblo aragonés*, Luis Porté. - *Estampas del pasado: El traje popular pirenaico*, Ricardo del Arco. - *Diputaciones aragonesas, alerta*. - *De nuestra encuesta: Como ha de ser nuestro Estatuto*, J. Calvo Alfaro. - *Doctrina política*, A. G. S. - *Bachillerando*, Juan del Cinca. - *La vuelta a mi lugar: Despedida de un licenciado*, Mariano Romance Rada. - *Centros hermanos. Conceptos de aragonesismo*, José María Albereda Herrera.

A NOSA TERRA, 1.º Febreiro 1928.

Dend'iste número, convirteuse iste Boletín —por acordo da Asambrea de Pontevedra— en órgao oficial do Partido Galeguista. Pubrica unha estesa nota d'iste Partido en col d'asuntos d'actualidade, os Estatutos d'iste, e uns versos de Carballo Calero.

LOGOS, Boletín católico mensual,
Pontevedra, núms. 13, 14 e 15.

Pubrica: *Cara un diagnóstico do anticlericalismo*, por Herrol du Passage; *San Payo*, por Fr. G. Placer; *Os atributos das esencias según o P. Zumel*, por P. E. Silva; *As images eidéticas*, por A. V.

BROTÉRIA, Lisboa, n.º de Março e Avril, 1932.

Pubrica: *Renace o Teatro Portugués?*, por Mario Vitor; *Cruceiros de Portugal*, por Luis Chaves; *Mecanicismo ou finalismo?*, por José Torres; *Subsidios para o vocabulario portugués*, por João Serafim Gomes; *O seiscentismo literario*, por Paulo Durão.

PORTUCALE, Porto, Janeiro-Fevereiro, 1932.

Trai: *Etimologia de «Barosa», nome de un río da Beira-Alta*, por J. Leite de Vasconcelos, *Subsidios para o estudo das conseqüencias da analogia em portugués*, por Rodrigo de Sa Nogueira; e as intresantismas seitóns de sempre: *Inéditos e autógrafos, Varia, Bibliografia, etc.*

O ISTITUTO, 4.ª serie, vol. II, n.º 1.

Trai: *Subsidios para una bibliografia do paleolitico e epipaleolitico em Portugal*, por Afonso do Paço; *Historia da Lusitania e dos povos que primitivamente habitaram a peninsula Ibérica*, por Carlos Augusto da Silva e Oliveira; etc.

A ÁGUIA, Porto, Janeiro-Fevereiro, 1932.

Sumario: *Sobre a reforma do legislativo*, Antonio Sergio. *A máquina e a alma*, Leonardo Coimbra. - *A pedra filosofal*, José Teixeira Rego. - *Tarsis na tradição biblica*, A. C. de Barros Basto (Ben Rush). - *Antero político*, Sant'Anna Dionisio. - *O tabigue*, Carlos Bastos. - *Poesia: Ao mocho*, Teixeira de Pascoaes. - *A vida*, Eduardo Salgueiro. - *Bibliografia*.

A reaparición d'esta revista, vella amiga, feita por vellos amigos, non pode por menos de nos encher de ledicia. N-*A Águia* temos atopado de cote os galegos un espírito fraterno; *A Águia* ten un posto de honra no movemento espírtual lusogalaico. *NÓS* sauda con fondo agarimo o seu rexurdimento.

A ÁGUIA, Março-Abril, 1932.

Trai: *Zoolatria*, por José Teixeira Rego; *Reintagração de um monumento* (Capela de S. Frutuoso), por Aarão de Lacerda; *Restos visigóticos de Elvas e Campomaior*, por R. de Serpa Pinto; *Augusto Martins*, por Leonardo Coimbra.

REVISTA DE GUIMARÃES,
Outubro-Dezembro, 1931.

Trai: *A última descoberta arqueológica na Citânia de Briteiros*, por Mario Cardozo; *O românico no Concello de Guimarães*, por Luis de Pino.

PENSAMENTO, Revista Internacional, Orgão
do Instituto de Cultura Socialista,
Pôrto, Abril, 1932.

Trai: *Cooperativas escolares: Um exemplo de Roménia*, por Artur Ramos; *Conferencias do Casino*, por Antéro de Quental; *Charles Gide*, por Raul Tamagnini.

Imprenta NÓS. Horias. 20. Santiago

A hixiene nos nenos

é a garantía da sua saúde física e moral o día de mañá.

No diario aseo dos nenos emplee o **"Jabón Sales de la Toja"**, único que ás suas altas calidades meiciñás xunta toda a finura e prefume d'un xabón de tocador.

Contribuie ô perfeito desenrolo das criaturas e evita o perigo da escrófula e o raquitísmo.

JABÓN LA TOJA

ÚNICO EN EL MUNDO

1pta PASTILLA

O Xabrón da Toxa é o mellor. Honra á Galicia no mundo enteiro

MERQUE VOSTEDE
Plumeiros RAFIUM
De máis dura qu'os de pluma e limpan millor.
Véndense en todol-os estabrecimentos do ramo.
ANDRÉS PERILLE --- OURENSE

Sanatorio Quirúrgico de San Lorenzo

Santiago de Galicia

De los Profesores

D. Fernando Alsina y D. Antonio M. de la Riva

CIRUJANO GINECÓLOGO

FOTOGRABADO

Si quer qu-os seus fotograbados sexan o mais perfeito posibres, convenlle envialos aos
Talleres de fotograbado ESPASA-CALPE S. A.
Ríos Rosas, 24-Apartado, 547 MADRID

A sua biblioteca non será unha biblioteca galega, mentras non adequira as obras editadas por

NÓS PUBRICACIÓNS GALEGAS E IMPRENTA
HORTAS, 20 SANTIAGO